

Yükselen ve Gelişen Avrupa Ülkelerinde Bankacılık Sektörü Kârlılığının Belirleyicileri

*Bilge CANBALOĞLU**

Alınış Tarihi: 07 Haziran 2018

Kabul Tarihi: 27 Mayıs 2019

Öz: Bu çalışma bankacılık kârlılığının bankaya özgü (mikro) ve makroekonomik belirleyicilerini, Yükselen ve Gelişen Avrupa ülkelerinden seçilen 11 ülkede (Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Kosova, Macaristan, Makedonya, Polonya, Romanya, Sırbistan ve Türkiye) faaliyet gösteren 232 ticari banka adına 2004 –2015 dönemi için incelemiştir. Ekonometrik yöntem olarak sabit etkiler modeli altında panel veri analizinin kullanıldığı bu çalışmada bankacılık kârlılığı, aktif kârlılık oranı (ROA) ile ölçülmüştür. Ampirik bulgular; mikro düzeyde likiditenin ve özkaynak rasyosunun artmasının bankacılık kârlılığını arttırdığını, ancak kredi riskinin artmasının ve gider yönetimi etkinliğinin azalmasının ise bankacılık kârlılığını azalttığını ortaya koymuştur. Makro düzeyde ise bulgular hem ekonomik büyümedeki hem de enflasyondaki artışın bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisinin pozitif olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık Kârlılığı, Yükselen ve Gelişen Avrupa, Bankacılık Sektörü, Panel Veri

Determinants of Banking Sector Profitability in Emerging and Developing Europe Countries

Abstract: This study investigates the bank-specific (micro) and macroeconomic determinants of banking profitability of 232 commercial banks operating in 11 Emerging and Developing Europe countries (Albania, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Hungary, Kosovo, FYR-Macedonia, Poland, Romania, Serbia and Turkey) for the period of 2004 – 2015. As for methodology, panel data analysis is employed under fixed effects models, and the banking profitability is measured by return on asset (ROA) ratio. The empirical findings suggest that as for the micro variables, increases in liquidity and equity ratio raise banking profitability, whereas an increase in credit risk and a decline in cost management efficiency decrease the profitability in banking sector. At the macro level, the findings suggest that increases in economic growth and inflation have positive impact on banking profitability.

Keywords: Banking Profitability, Emerging and Developing Europe, Banking Sector, Panel Data

*Anatürk
Üniversitesi*

I. Giriş

Ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği için finansal sistemlerin etkin bir biçimde çalışmasının gerekliliği kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü finansal sistemler özellikle de bankalar fon fazlası ile fon ihtiyacı olan birimler arasında aracılık (intermediation) göreviyle, mevcut kaynakların etkin bir biçimde dağılmasında önemli rol oynayarak ekonomik büyümeye katkıda bulunurlar (Levine, 1997). Bu nedenle finansal açıdan sağlıklı bir ortamda bankacılık sisteminin işlevlerini etkili bir

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü

Yükselen ve Gelişen Avrupa Ülkelerinde Bankacılık Sektörü Kârlılığının Belirleyicileri

biçimde yürütebilmesi önem arz etmektedir. Özellikle son yıllarda bankacılık sisteminin finansal piyasalarındaki ve ekonomideki niceliğinin ve öneminin artması birçok araştırmacıyı bankaların performanslarını incelemeye yöneltmiştir. Bu yüzden hem bankacılık performansı arttırmak hem de bankacılık sistemi üzerinden ekonomik kalkınmayı destekleyecek adımları izlemek adına bankacılık kârlılığına etki eden bankaya özgü (mikro) ve makroekonomik belirleyicileri inceleyen çalışmalar akademik literatürde önemli yer tutmuştur.

Bu bağlamda bu çalışmanın motivasyonu, özellikle bankacılık sisteminin öneminin giderek arttığı Yükselen ve Gelişen Avrupa ülkelerinden seçilen 11 ülkede (Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Kosova, Macaristan, Makedonya, Polonya, Romanya, Sırbistan ve Türkiye) faaliyet gösteren 232 ticari bankayı 2004 – 2015 dönemleri için inceleyerek, bankacılık kârlılığına etki eden mikro ve makro düzeydeki etkenleri belirlemektir. Ekonometrik yöntem olarak sabit etkiler modeliyle panel veri analizinin kullanıldığı bu çalışma, hem geniş örneklem veri seti ile hem de güncel zaman dilimi ile sunduğu ampirik bulgular ile mevcut literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde farklı ülke grupları için bankacılık sektörlerindeki kârlılığı etkileyen mikro ve makro değişkenleri inceleyen literatüre yer verilirken, üçüncü bölümünde ise veri setine ve ekonometrik modelde kullanılan değişkenlere detaylı bir biçimde yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise ekonometrik model sunulmuş ve ampirik bulgular değerlendirilmiştir. Beşinci bölümünde ise çalışma sonuçlandırılmıştır.

II. Literatür Taraması

Bankacılık sektörünün kârlılığını belirleyen faktörler, bankaların finansal piyasalarında giderek artan önemiyle birlikte birçok araştırmacının odağı haline gelmiştir. Bu bağlamda çeşitli ülkelerdeki bankacılık sektörlerindeki kârlılığı belirleyen bankalara özgü ve makroekonomik etkenler, mevcut literatürde gerek ülkeler tek tek seçilerek gerekse panel veri setleri altında birden fazla ülke grubunun biraraya getirilmesi ile incelenmiştir.

Bankacılık sektöründeki kârlılığı belirleyen etkenlere odaklanan çalışmaların başında, 1972 – 1974 yılları arasında Kanada, Batı Avrupa ve Japonya ülkelerini inceleyen Short (1979) ile 1972 – 1981 yılları arasında Avrupa, Güney Amerika ve Avustralya ülkelerini araştıran Bourke (1989) gelmektedir. Sonrasında yürütülen birçok çalışma ile literatür zenginleştirmeye devam etmiştir. Kaya (2002), 1997 – 2000 yıllarını incelediği Türkiye çalışmasında kredileri, mevduatları ve likiditeyi bankacılık özkaynak kârlılığını belirleyen mikro değişkenler arasında olarak bulurken, enflasyonu ve bütçe açığını bankacılık kârlılığını makro düzeyde anlamlı olarak etkileyen faktörler olarak tespit etmiştir. Diğer taraftan Alper ve Anbar (2011), yine

Türkiye'deki bankacılık sektörünü 2002 – 2010 yıllarını için araştırdıkları çalışmalarında banka aktif büyüklüğünün ve faiz dışı gelirlerinin bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisini anlamlı ve pozitif bulmuş, ancak kredi portföyü büyüklüğünün ve takipteki kredilerin bankacılık kârlılığı üzerindeki etkilerinin negatif ve anlamlı olduğunu öne sürmüşlerdir. Makroekonomik açıdan ise sadece real faiz oranlarının banka kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu tespit etmişlerdir. Akbas (2012) ise 2005 – 2010 dönemini incelediği Türk bankacılık sektöründe kredi riskinin ve enflasyonun artmasının, diğer taraftan gider yönetimi etkinliğindeki azalmanın bankacılık aktif kârlılığını üzerindeki etkisini negatif ve anlamlı bulmuştur.

Bu çalışmaların yanı sıra, Ana vd. (2011) Hırvatistan bankacılık sektöründeki kârlılığa etki eden mikro etkenleri 2003 – 2008 yılları arasında inceleyerek, yüksek kredi büyümesinin ve yüksek özkaynak sermayesinin, ihtiyatlı kredi ve pazar riski yönetiminin bankacılık kârlılığını arttırdığına dair bulgular sunmuşlardır. Benzer şekilde Hırvatistan'daki bankaları örneklem seti olarak seçen Pervan vd. (2015), 2002 – 2010 yıllarını inceledikleri dönem için aktif büyüklükteki, ödeme gücü riskindeki, sektör yoğunluğundaki, pazar büyümesindeki ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'daki artışların bankacılık kârlılığında artışa neden olduğunu savunurlarken; kredi riskindeki, operasyon giderlerindeki ve enflasyondaki artışların ise kârlılığı düşürdüğünü ileri sürmüşlerdir. Ayrıca Andries ve Cocris (2010) Romanya'daki bankacılık sektörünün etkinliğini Çek Cumhuriyeti'ndeki ve Macaristan'daki bankacılık sektörü ile karşılaştırdığı çalışmalarında özellikle Romanya'nın dikkat çektiği bu üç Doğu-Avrupa ülkelerinde bankacılık sektöründe teknik ve maliyet etkinliğinin düşük seviyelerde olduğunu, bununla birlikte bankacılık sektöründeki etkinliği, bankaların aktif büyüklüğünün, varlık kalitesinin, enflasyonun, bankacılık reformlarının, faiz liberalizasyonunun ve mülkiyet durumunun belirlediğini öne sürmüşlerdir.

Bankacılık sektöründe kârlılığı belirleyen faktörleri ülkeleri gruplayarak panel veri altında inceleyen çalışmalarda mevcut literatürde önemli yere sahiptir. Özellikle farklı Avrupa ülkelerindeki banka kârlılıklarını etkileyen faktörler ampirik bulgularla tespit edilmeye çalışılmıştır. Molyneux ve Forbes (1995) 18 Avrupa ülkesindeki bankacılık performansını belirleyen faktörleri inceledikleri çalışmalarında, 1986 – 1989 yılları için özsermaye kârlılık oranı üzerinde nominal faiz oranlarının ve bankacılık sektöründeki yoğunlaşmanın pozitif etkisi olduğunu bulmuş, aynı zamanda kamu bankalarında özsermaye kârlılığının özel bankalardaki özsermaye kârlılığına kıyasla daha fazla olduğunu ortaya koyarak mülkiyet durumunun bankacılık sektöründeki önemi vurgulamışlardır. Güneydoğu Avrupa bölgesi'nde yer alan Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Makedonya, Romanya, Sırbistan-Montenegro ülkelerinin dahil edildiği çalışmada, 1998 – 2002 yıllarını baz alan Athanasoglou vd. (2006) bankacılık aktif kârlılığı

Yükselen ve Gelişen Avrupa Ülkelerinde Bankacılık Sektörü Kârlılığının Belirleyicileri

üzerinde likidite rasyosunun etkisini pozitif ve anlamsız, sermaye rasyosu ile aktif büyüklüğün etkisini pozitif ve anlamlı olarak bulmuşlardır. Ayrıca kredi riski ve operasyon giderlerinin bu ülkelerdeki bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisini negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulmuşlardır. Makro faktörlerin etkisinin de incelendiği aynı çalışmada enflasyonun bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlı bulunurken, ekonomik büyümenin etkisi pozitif ancak istatistiksel olarak önemsiz bulunmuştur. Bucevska ve Misheva (2017)'nin altı Balkan ülkesini (Bosna Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Sırbistan, Montenegro ve Makedonya) 2005 – 2009 zaman dilimi için inceledikleri çalışmalarında maliyet etkinliği değişkeninin ve özkaynak oranının, bankaların aktif kârlılık rasyosu üzerinde etkisini pozitif ve anlamlı bulunurken, banka aktif büyüklüğünün etkisi de pozitif ancak istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Ayrıca banka kârlılığı ile kredi riskini temsil eden kredi zarar karşılığını değişkeni arasında negatif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Makroekonomik değişkenlerin de göz önünde bulundurulduğu çalışmada ne enflasyonun ne de ekonomik büyüme değişkeninin Balkan ülkelerindeki bankaların aktif kârlılık oranı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmuştur.

Avrupa'daki bankacılık sektörünün kârlılığını inceleyen güncel çalışmalar sayesinde mevcut literatüre katkı devam etmektedir. Buna örnek olarak, Menicucci ve Paolucci (2016) Avrupa'nın en iyi 35 bankasını inceleyerek bankacılık kârlılığını belirleyen bankaya özgü değişkenleri 2009 – 2013 yılları için araştırmışlardır. Çalışmalarının ampirik bulguları, banka büyüklüğü, özkaynak oranı ve mevduatlar ile banka kârlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu gösterirken, kredi zarar karşılıklarının toplam kredilere oranının yüksek olduğu bankalarda kârlılığın daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Petria vd. (2015) ise 27 Avrupa Birliği ülkesini veri seti olarak seçtikleri çalışmalarında 2004 – 2011 yılları için banka kârlılığını etkileyen mikro ve makro etkenleri araştırmışlardır. Çalışmanın ampirik bulguları, banka aktif büyüklüğündeki ve özkaynak oranındaki artışın banka aktif kârlılığını arttırdığını ancak kredi, likidite riskindeki artışın ve gider yönetimi etkinliğindeki azalışın bankaların kârlılığını düşürdüğünü ileri sürmüştür. Bunların dışında, bankacılık sektöründe piyasa yoğunluğundaki artışın bankacılık sektöründeki aktif kârlılığı negatif etkilediği bulunmuştur. Makroekonomik düzeyde ise, enflasyondaki artışın bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisi pozitif ancak anlamsız, ekonomik büyümedeki artışın etkisi ise pozitif ancak istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

III. Veri Seti

Bu çalışmanın veri seti, 2004 – 2015 yıllarını kapsayan dönemde Yükselen ve Gelişen Avrupa ülke sınıflandırmasında yer alan 11 ülkede (Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Kosova, Macaristan, Makedonya, Polonya, Romanya, Sırbistan ve Türkiye) faaliyet gösteren 232 ticari bankadan oluşturulmuştur. Yükselen ve Gelişen Avrupa (Emerging and Developing Europe) kapsamında seçilen ülkeler IMF'nin ülke sınıflandırmasına göre belirlenmiştir. Bankalara ait yıllık finansal tablolar Bankscope Bureau van Dijk veritabanından elde edilmiştir.

Literatürde birçok çalışmada da kullanıldığı üzere, bankacılık sektöründe kârlılığı gösteren en önemli değişkenlerden biri aktif kârlılık oranıdır (return on asset, ROA) ve bu çalışma kapsamında bankacılık kârlılığı, aktif kârlılık oranı (ROA) ile ölçülmüştür (Athanasoglou vd., 2006; Bucevska ve Misheva, 2009; Alper ve Anbar, 2011; Petria vd., 2015). Bu çalışmada bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörler incelenirken hem bankaya özgü hem de makroekonomik gözetilmiş ve bu değişkenlere ait detaylar Tablo 1'de sunulmuştur.

Mikro boyutta yani bankaya özgü değişkenlerden ilki bankaların büyüklüğünü temsil eden bankanın toplam aktif büyüklüğüdür (TA). Tüm bankalar için aktif büyüklüklerinin doğal logaritması alınmıştır. Bankaların aktif büyüklüklerinin bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisi hem pozitif hem de negatif olabilmektedir. Büyük bankaların ölçek ekonomisinden (economies of scale) verimli bir şekilde faydalanmaları durumunda banka büyüklüğü ile banka kârlılığı arasında ilişkinin pozitif olması beklenmektedir. Ancak ölçek ekonomisinden yeterince faydalanamama ve bankanın büyüdükçe bürokrasinin artması ve esnekliğin azalması durumlarının banka performansını düşürdüğü de iddia edilmektedir (Athanasoglou vd., 2006; Ana vd., 2011; Petria vd., 2015).

Bankaya özgü seçilen değişkenlerden biri de bankanın finansal yapısının ortaya koyan özkaynak oranıdır (ÖO). Bu çalışma kapsamında özkaynak oranı, özkaynakların toplam aktiflere oranlanması ile ölçülmüştür. Bu oranın yüksek olması, bankanın oluşabilecek riskler karşısında ödeyebilme gücünün ve bankanın kredibilitesinin de yüksek olduğunu ifade etmektedir. Böylece, yüksek sermaye oranına sahip olan bankalar daha ucuz maliyetle fon bulma imkanları olduğu için özkaynak oranı ile banka performansı arasında ilişkinin pozitif olması beklenmektedir (Akbas, 2012; Bucevska ve Misheva, 2017).

Likidite riski bankacılık sektörünün temel risklerinden biri olduğu için likidite oranı da bankacılık sektöründe kârlılığı belirleyen en önemli değişkenlerden biri olarak seçilmiştir. Bourke (1989)'un çalışmasında olduğu gibi likidite oranı (LDT), toplam likit varlıkların toplam aktif büyüklüğüne oranı olarak çalışmaya dahil edilmiştir. Olumsuz şartlarda bile etkin likidite yönetimi, bankanın müşterilerine

Yükselen ve Gelişen Avrupa Ülkelerinde Bankacılık Sektörü Kârlılığının Belirleyicileri

karşı yükümlülüklerini yerine getirmede ve operasyonel amaçlı sermaye gereksinimlerini karşılamada bankanın fonlara ulaşma imkanını kolayca sağladığı için, bankanın likidite oranı ile bankacılık kârlılığı arasında ilişkinin pozitif olduğu savunulmuştur (Alexiou ve Sofoklis, 2009).

Diğer bir bankacılık riski olan kredi riskinin banka kârlılığı üzerindeki etkisi de mevcut literatürde oldukça dikkat çekmiştir. Kredi riski (KR) bu çalışmada kredi zarar karşılıklarının toplam kredilere oranı ile ölçülmüştür. Bankaların kredi verdikleri müşterileri, olası bir durumda bankaya karşı yükümlülüklerini yerine getiremedikleri zaman banka bu zararlar adına karşılık ayırmaktadır. Bu oranın yükselmesi bankanın kredi riskinin arttığına işarettir ve banka kârlılığı üzerinde negatif etki yaratmaktadır (Pervan vd., 2015; Petria, 2015).

Bankacılık kârlılığı üzerinde etkisi bulunan bankaya özgü değişkenlerden sonuncusu ise yönetim etkinliğini (YE) temsil eden gider gelir oranıdır. Gider gelir oranı, bankanın faaliyetlerini yürütebilmesi adına operasyon giderlerinin de içinde bulunduğu banka genel giderlerin gelirlerine oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Banka gelirlerine göre özellikle operasyon giderlerinin fazla olması banka yönetiminin etkinliğinin düşük olduğunu, bunun da bankacılık kârlılığı üzerinde negatif bir etkisi olduğu ileri sürülmektedir (Alexiou ve Sofoklis, 2009; Akbas, 2012; Petria, 2015).

Bankacılık kârlılığı üzerinde makroekonomik değişkenlerin etkisinin de önemli olduğu yapılan ampirik çalışmalarda tespit edilmiştir. Bu değişkenlerden çalışmalara en çok dahil edileni ekonomik büyüme ve enflasyon oranlarıdır. Kişi başına GSYİH'daki yıllık artış oranı ile enflasyon oranı verileri tüm ülkeler için Dünya Bankası'nın veritabanından (World Development Indicators) elde edilmiştir. Bu çalışmada, ekonomik büyüme (EB) değişkeni kişi başına düşen GSYİH'daki yıllık artışın yüzdesel oranı olarak ölçülmüştür. Ekonominin iyi olduğu dönemlerde bankalardan talep edilen kredi miktarı ve bankalara yatırılan mevduat miktarlarında artış olması bankacılık faaliyetlerini olumlu yönde etkileyerek bankacılık kârlılığı üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle ekonomik büyüme ile bankacılık kârlılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Alper ve Anbar, 2011; Bucevska ve Misheva, 2017). Makroekonomik çevreden seçilen ve yaygınlıkla kullanılan diğer bir değişken ise enflasyon oranıdır. Bu çalışmada enflasyon (ENF), GSYİH deflatörü (GDP deflator) olarak ölçülmüştür. Enflasyonun beklendiği durumlarda bankalar, gelirlerini maliyetlerine kıyasla daha hızlı arttırmak adına uyguladıkları faiz oranlarında gerekli ayarlamaları yapabilmektedirler. Böyle bir durumda bankacılık kârları enflasyon oranındaki artıştan olumlu yönde etkilenebilmektedir (Athanasoglou vd., 2006; Alper ve Anbar, 2011).

Tablo 1. Değişkenlerin Tanımı

Bağımlı Değişken	Tanım
Aktif Kârlılığı (ROA)	Net Gelir / Ortalama Toplam Aktif Büyüklük (%)
Bankaya Özgü Bağımsız Değişkenler	Tanım
Aktif Büyüklük (TA)	Ln (Toplam Aktif Büyüklük)
Özkaynak Oranı (ÖO)	Özkaynaklar / Toplam Aktifler (%)
Likidite (LDT)	Likit Varlıklar / Toplam Aktifler (%)
Kredi Riski (KR)	Kredi Zarar Karşılıkları / Toplam Krediler (%)
Yönetim Etkinliği (YE)	Genel Giderler / Gelir (%)
Makroekonomik Bağımsız Değişkenler	Tanım
Ekonomik büyüme (EB)	Kişi başına GSYİH' daki yıllık artış oranı (%)
Enflasyon (ENF)	GSYİH deflatörü (%)

Kaynak: Bankscope, World Development Indicators (WDI) veritabanı

IV. Ekonometrik Yöntem ve Ampirik Bulgular

Yükselen ve Gelişen Avrupa ülke grubundan seçilen 11 ülkede faaliyet gösteren 232 bankanın kârlılığına etki eden mikro ve makro düzeydeki belirleyicilerini, 2004 – 2015 yılları kapsamında panel veri analizi ile incelenmek adına nihai ekonometrik model Denklem (1)'deki gibi kurulmuştur.

$$ROA_{it} = \mu_i + \beta_1 TA_{it} + \beta_2 ÖO_{it} + \beta_3 LDT_{it} + \beta_4 KR_{it} + \beta_5 YE_{it} + \beta_6 EB_{jt} + \beta_7 ENF_{jt} + v_{it} \quad (1)$$

Yukarıdaki denklemde $i=1, 2, \dots, 232$ olup her bir bankayı, $j=1,2,\dots,11$ ise bankaların bulunduğu 11 ülkeyi temsil etmektedir. t indisi ise 2004 – 2015 arasındaki yılları kapsamaktadır. μ_i ve v_{it} notasyonları ise sırasıyla her bankanın birey etkisini (individual effect) ve hata terimini temsil etmektedir. Öncelikle sadece bankaya özgü yani mikro düzeydeki değişkenler ile ana model (model 1) tahmin edilmiş daha sonra makroekonomik değişkenler de dahil edilerek nihai model (model 2) tahmin edilmiştir. Veri seti hem birey (banka) hem de zaman kesitini içerdiği için, panel veri analizi yapılırken, sabit etkiler (fixed effects) veya rassal/tesadüfi etkiler (random effects) modellerinden birisinin kullanılması gerekmektedir (Baltagi, 2005). Bu nedenle hangi modelin uygun olduğuna karar vermek adına Hausman (1978) testi uygulanmıştır (Baltagi, 2005). Tablo 2'deki Hausman testinin sonuçlarına göre, her iki modelin rassal etkiler modeli olduğunu varsayan yokluk hipotezleri (H_0) reddedilmiştir (ki-kare değerleri %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur). Böylece

Yükselen ve Gelişen Avrupa Ülkelerinde Bankacılık Sektörü Kârlılığının Belirleyicileri

çalışmanın analizlerine standart hatalarının robust olarak hesapladığı sabit etkiler modelleri ile devam edilmiştir.

Tablo 2’de yalnızca bankaya özgü değişkenlerin ele alındığı model 1’in sonuçları incelendiğinde, banka büyüklüğünü yansıtan toplam aktiflerin bankacılık aktif kârlılığı üzerindeki etkisinin pozitif olduğu görülmüş ancak istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Diğer taraftan özkaynak oranının, bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisi pozitif ve %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç güçlü sermaye yapısının bankacılık performansını arttırdığına dair ampirik bulgu sunmaktadır. Benzer şekilde likidite oranının, bankacılık aktif kârlılığı üzerindeki etkisi beklenildiği gibi pozitif ve %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Etkin likidite yönetimi ile bankalar olumsuz şartlarda bile ihtiyaç duydukları fonlara rahatlıkla ulaşabildikleri için, likidite oranı ile bankacılık kârlılığı arasındaki pozitif ilişki bu çalışmada da ampirik olarak desteklenmiştir. Kredi riskini temsil eden değişkenin bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisi negatif ve %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Kredi riskinin artması ile birlikte kredi zarar karşılıklarındaki artışların bankacılık kârlılığını üzerindeki etkisi negatif bulunmuştur. Son olarak yönetim etkinliği ifade eden değişkenin bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisi negatif ve %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Yönetim etkinliğini ifade eden değişken genel giderlerin gelire göre oranlanmasıyla ölçüldüğü için, bu orandaki artışın (giderlerin gelirlere kıyasla daha fazla artması durumunun) bankacılık kârlılığını azaltması beklenen bir durumdur.

Bankaya özgü değişkenlerin bulunduğu modele, bankacılık kârlılığını en çok etkilediği düşünülen makro düzeydeki ekonomik büyüme ve enflasyon değişkenleri eklenerek model 2 elde edilmiş ve bu nihai modelin sonuçları da Tablo 2’de verilmiştir. Bu modeldeki bankaya özgü değişkenlerin katsayıları ile model 1’deki değişkenlerin katsayıları benzerlik göstermektedir. Bu modelde de aktif büyüklüğün bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisi pozitif ve anlamsız bulunurken, diğer bankacılık değişkenlerinin katsayıları anlamlı ve model 1’deki katsayılarla aynı yönde bulunmuştur. Makroekonomik değişkenlere gelince ekonomik büyümenin arttığı zamanlarda bankacılık kârlılığında da artış gözlemlenmektedir ve bu artış %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Yükselen ve Gelişen Avrupa ülkelerinde ekonomik büyümenin bankacılık faaliyetlerini üzerindeki etkisinin pozitif olduğu desteklenmiştir. Diğer taraftan enflasyondaki artışın yine aynı ülke grubundaki bankacılık sektöründeki kârlılığı arttırdığını ve bu artışın %5 önem düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bahsedilen ülkelerde enflasyonun arttığı zaman, kârlarını arttırmak amacıyla bankaların uyguladıkları faiz oranlarında gerekli düzenlemeleri yapabildiklerine işaret etmektedir.

Tablo 2. Sabit Etkiler Modelleri Test Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	ROA (1)	ROA (2)
Aktif Büyüklük	0.366 (0.344)	0.612 (0.389)
Özkaynak Oranı	0.073** (0.030)	0.076** (0.030)
Likidite	2.250* (0.741)	1.189*** (0.717)
Kredi Riski	-0.081* (0.027)	-0.066** (0.029)
Yönetim Etkinliği	-0.027* (0.004)	-0.026* (0.003)
Ekonomik Büyüme	--	0.041* (0.013)
Enflasyon	--	0.113** (0.045)
Banka Sayısı	232	232
R ² (R-Kare)	0.299	0.316
Hausman Test İstatistiği	28.95 (0.000)	39.97 (0.000)

*Robust standart hatalar parantez içinde verilmiştir. *,**,*** notasyonları sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade etmektedir.

V. Sonuç

Bu çalışma, Yükselen ve Gelişen Avrupa sınıflandırmasında yer alan 11 ülkedeki (Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Kosova, Macaristan, Makedonya, Polonya, Romanya, Sırbistan ve Türkiye) faaliyetlerini yürüten 232 ticari bankayı inceleyerek bu ülke grubundaki bankacılık sektörünün bankaya özgü ve makroekonomik belirleyicilerini 2004 – 2015 dönemi için araştırmıştır. Yıllık verilerin kullanıldığı bu çalışmada, sabit etkiler modeli altında panel veri analizi uygulanmıştır.

Bankacılık kârlılığının, aktif kârlılık oranı ile yani ROA değişkeni ile ölçüldüğü bu çalışmada, kârlılığın mikro düzeydeki anlamlı belirleyicileri özkaynak oranı, likidite oranı, kredi riski ve yönetim etkinliği değişkenleri olarak tespit edilmiştir. Ampirik bulgular, likiditedeki ve özkaynak oranındaki artışın bankacılık kârlılığını arttırdığını, ancak kredi riskindeki artışın ve gider yönetimi etkinliğindeki azalışın bankacılık kârlılığını azalttığını ortaya koymuştur. Banka aktif büyüklüğünün kârlılık üzerindeki etkisi ise pozitif ancak istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Makro düzeyde ise ekonomik büyüme ve enflasyon değişkenlerinin bankacılık kârlılığı üzerindeki etkileri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu ülke grubu için ekonomik büyüme ve enflasyon oranlarındaki artışların bankacılık sektöründeki kârlılığı pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Yükselen ve Gelişen Avrupa Ülkelerinde Bankacılık Sektörü Kârlılığının Belirleyicileri

Bankacılık sektörünün finansal piyasalar ve ekonomik sistem içerisindeki büyüklüğü ve önemi göz önüne alındığında, bankacılık sektörünü bu kapsamda inceleyen çalışmalar, hem bankacılık düzeyinde yöneticilere hem de makroekonomik düzeyde düzenleme ve uygulama yetkisi olan birimlere ampirik kanıtlar sunmaktadır. Bu bağlamda banka yöneticilerinin bankacılık performanslarını arttırmak için kârlılık üzerinde etkisi bulunan banka içi kalemlere gerekli düzenlemeleri yapmaları faydalı olabilmektedir. Diğer taraftan bankacılık sektörünün daha sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi için ekonomi otoritelerinin, bu sektörü etkileyen makro değişkenleri gözetmeleri ve finansal ve ekonomik istikrarın sürdürülebilir olduğu bir ortam sağlayabilmeleri önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- Akbas, H.E. (2012). “Determinants of Bank Profitability: An Investigation on Turkish Banking Sector”, *Oneri Dergisi*, 10(37), ss. 103-110.
- Alexiou, C. ve Sofoklis, V. (2009) “Determinants of Bank Profitability: Evidence from the Greek Banking Sector”, *Economic Annals*, LIV 182, ss. 93-118.
- Alper, D. ve Anbar, A. (2011) “Bank Specific and Macroeconomic Determinants of Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence from Turkey”, *Business and Economics Research Journal*, 2(2), ss. 139-152.
- Ana, K., Blanka, S. ve Roberto, E. (2011) “Determinants of Bank Profitability in Croatia”, *Croatian Operational Research Review*, 2, ss. 168 – 182.
- Andries, A.M. ve Cocris, V. (2010) “A Comparative Analysis of the Efficiency of Romanian Banks”, *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 4, ss. 54 - 75.
- Athanasoglou, P.P., Delis, M.D. ve Staikouras, C.K. (2006) “Determinants of Bank Profitability in the South Eastern European Region”, *Bank of Greece Working Paper*, 47.
- Baltagi B.H. (2005), *Econometric Analysis of Panel Data*, Üçüncü Baskı, John Wiley & Sons, England.
- Bourke, P. (1989) “Concentration and other Determinants of Bank Profitability in Europe, North America and Australia”, *Journal of Banking and Finance*, 13, ss.65-79.
- Bucevska, V. ve Misheva, B. H. (2017) “The Determinants of Profitability in the Banking Industry: Empirical Research on Selected Balkan Countries”, *Eastern European Economics*, ss. 1-22.
- Kaya, Y.T. (2002) “Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri 1997-2000”, *Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu MSPD Çalışma Raporu*, 2002 /1.

- Levine, R. (1997) "Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda", *Journal of Economic Literature*, 35, ss. 688–726.
- Menicucci, E. ve Paolucci, G. (2016) "The Determinants of Bank Profitability: Empirical Evidence from European Banking Sector", *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 14(1), ss. 86-115.
- Molyneux, P. and Forbes, W. (1995) "Market structure and performance in European Banking", *Applied Economics*, 27, ss. 155-159.
- Pervan, M., Pelivan, I. ve Arneric, J. (2015) "Profit persistence and determinants of bank profitability in Croatia", *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 28(1), ss. 284-298.
- Petria, N., Capraru, B. ve Ihnatov, I. (2015) "Determinants of Banks Profitability: Evidence from EU 27 banking systems", *Procedia Economics and Finance*, 20, ss. 518 – 524.
- Short, B.K. (1979) "The relation between commercial bank profit rates and banking concentration in Canada, Western Europe and Japan", *Journal of Banking and Finance* 3, 209-219.